

Матеріал призначений для
спеціалістів в сфері охорони здоров'я

Променева діагностика гострих запальних захворювань органів грудної клітки у дітей. Хронічні захворювання легень. Променева діагностика туберкульозу органів дихання у дітей

шпаргалка

Підготовано за матеріалами курсу «PRO візуалізацію захворювань органів грудної клітки у дітей» від Progress Platform (2025). Копіювання та поширення даного матеріалу лише з дозволу автора.

Зверніть увагу, що представлена шпаргалка/конспект є лише коротким викладом матеріалу і не завжди може містити всю інформацію з лекцій заходу!

**МАТЕРІАЛ ПРИЗНАЧЕНИЙ ДЛЯ СПЕЦІАЛІСТІВ
СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

Progress

Наші заходи:

Променева діагностика гострих запальних неспецифічних захворювань бронхів та легень у дітей

Гострий бронхіт

— гостре запалення слизової оболонки бронхіального дерева, що, як правило, завершується повним одужанням та відновленням функцій.

Класифікація бронхітів:

- за механізмом виникнення: первинні та вторинні;
- за характером запального процесу: катаральні, гнійні, катарально-гнійні, геморагічні, рідше фібринозні, гнильні та гнійно-некротичні;
- за тяжкістю процесу: легкі, середньої тяжкості, тяжкі;
- за етіологічною ознакою: інфекційні, неінфекційні (від впливу хімічних і фізичних факторів — токсичний та опіковий) та змішані.

Наказ МОЗ від 08.06.2015 року №327

Показання до проведення певних методів дослідження під час диференційної діагностики кашлю.

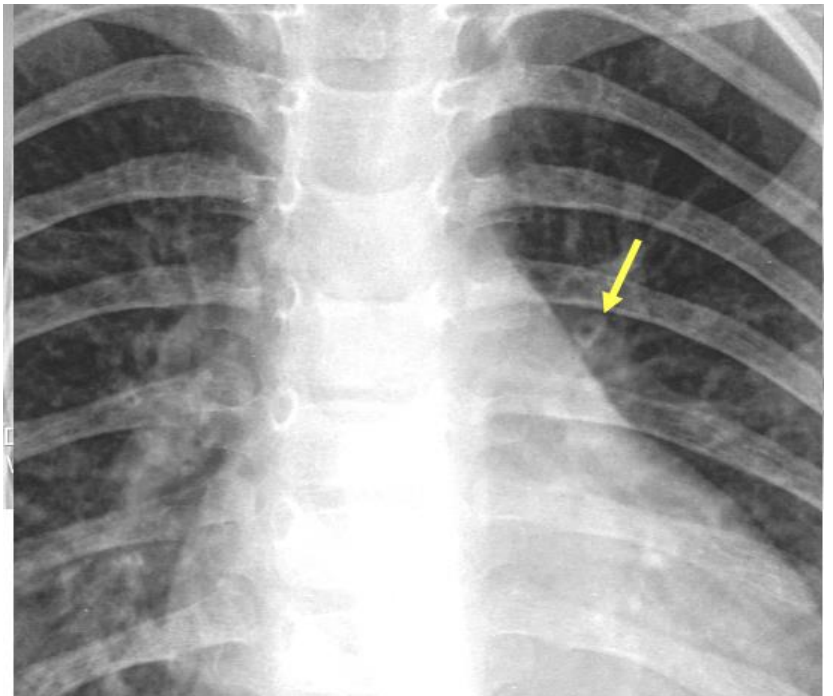
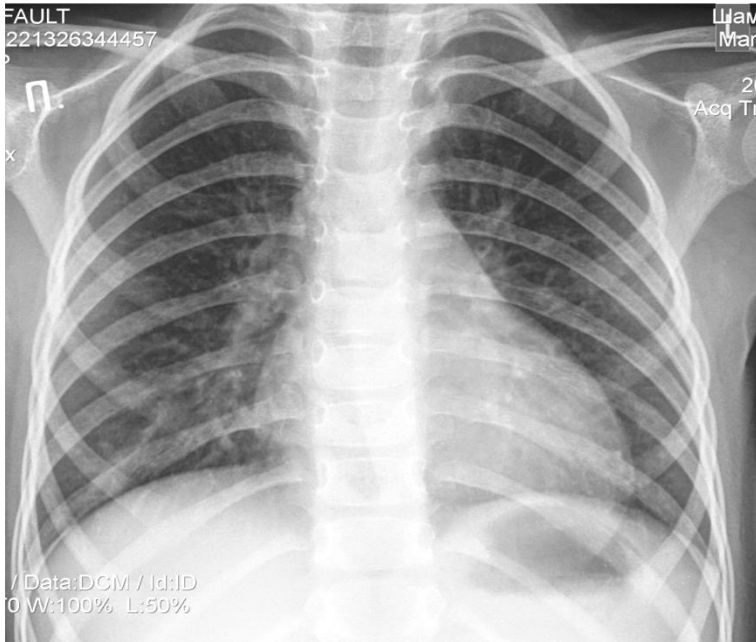
Оглядова рентгенографія органів грудної клітки показана:

- у разі наявності ознак запалення нижніх дихальних шляхів;
- при прогресуванні кашлю;
- при кровохарканні або ознаках недиагностованої хронічної хвороби дихальних шляхів;
- при кашлі понад 14 днів;
- при невизначеності у відношенні пневмонії;
- при гарячці, яка триває більше трьох днів на фоні антибіотикотерапії;
- при асиметричності аускультативної картини;
- при розширенні грудної клітки;

- при деформації грудної клітки;
- при потовщенні дистальних фаланг пальців.

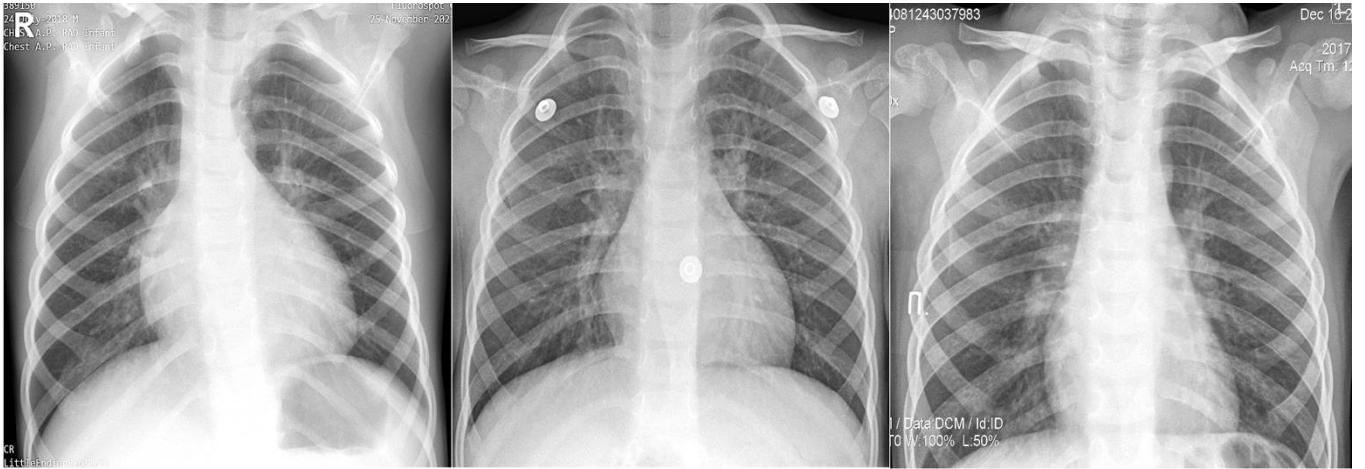
Рентгеносеміотичні ознаки

Прямі ознаки: потовщення стінок бронхів внаслідок набряку слизової в ортоградному та поздовжньому перетинах

Непрямі ознаки

1. Зміни легеневого малюнка

- Збагачення малюнка в верхньомедіальних відділах (збільшення калібру верхніх вен)
- Дифузне збагачення легеневого малюнка

2. Зміни коренів

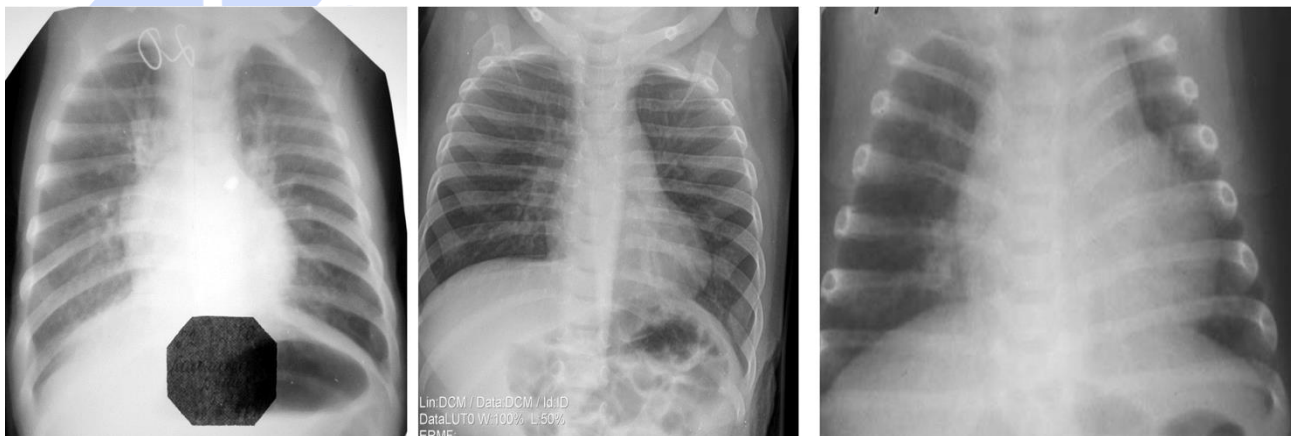
- Розширені через судинний компонент
- Порушення структурності, збільшення калібру судин в ортоградній проєкції

3. Ознаки вторинної легеневої гіпертензії

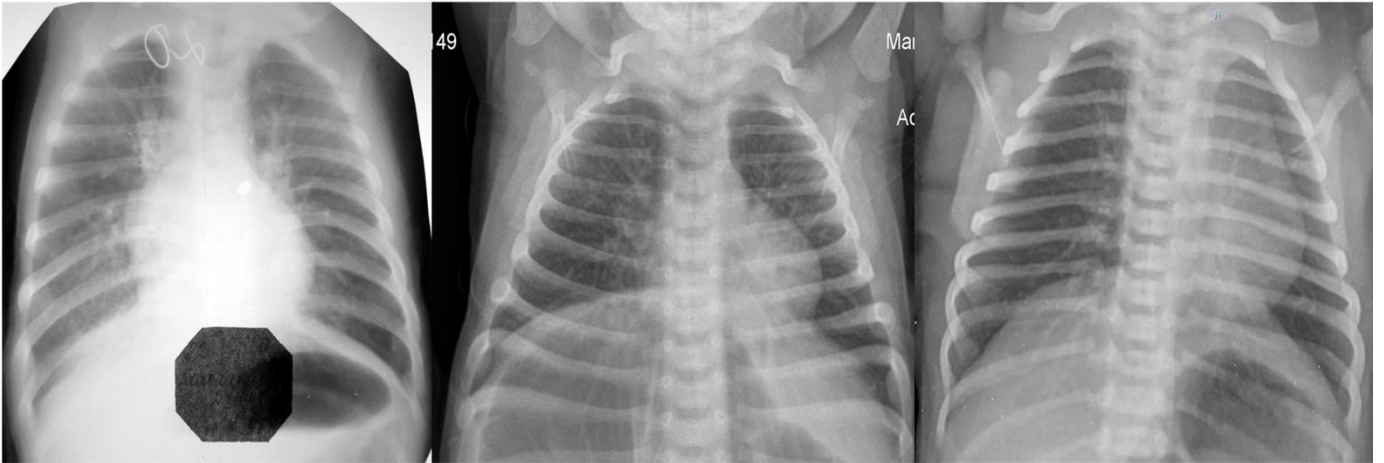

- Випинання 2-ї дуги по лівому контуру серця

Бронхіоліт

- Ознаки бронхіту +
- Ознаки гіперпневматозу:
 - діжкоподібна деформація грудної клітки;
 - горизонтальне розташування ребер, паралелізація ребер, розширення міжреберних проміжків;
 - пролабування легеневої тканини в міжреберні проміжки.

- Ознаки бронхіту +
- Ознаки гіперпневматозу:
 - зміщення донизу та сплюснення куполів діафрагми по типу «намету»;
 - зигзагоподібний контур куполів діафрагми;
 - нависання верхівки серця.

Ускладнення

Ателектаз

**Клапанний
гіперпневматоз**

**Синдром витoku
повітря**

Променева діагностика гострих запальних неспецифічних захворювань легень у дітей

Пневмонія

— це інфекційне захворювання, що викликається мікроорганізмами з подальшим запаленням в альвеолах з ураженням бронхів та/або бронхіол чи без них.

Дане запалення слід відрізнити від запалення нижніх дихальних шляхів («бронхіт» або «бронхіоліт») та від альвеоліту/пневмоніту, викликаного фізичними, хімічними або органічними подразниками.

Пневмонія розвивається внаслідок повітряно-краплинної інфекції верхніх дихальних шляхів або гематогенного/лімфогенного поширення дисемінованої інфекції. Інфекція запускає запальний каскад, внаслідок якого відбувається внутрішньоальвеолярне скупчення клітин, клітинного детриту та багатої білкової рідини з подальшим порушенням газообміну.

Таблиця 1. Анатомо-фізіологічні особливості дихальних шляхів у дітей раннього віку, що спричинюють розвиток пневмоній та ускладнень

➤ Вузький просвіт дихальних шляхів

- Гіперваскуляризація слизових оболонок бронхів (схильність до набряку та гіперсекреції, порушення вентиляції та розвиток дихальної недостатності)
- Відсутність додаткових пазух носа, нижнього носового ходу, незрілість місцевих факторів захисту (недостатнє зігрівання та очищення повітря)
- Податлива грудна клітка, горизонтальне розташування ребер, знижена кількість скелетних м'язових волокон, що обмежує дихальні можливості дитини
- У новонароджених і дітей грудного віку тип дихання — діафрагмовий, тому парез кишківника, непрохідність та інші

причини можуть перешкоджати диханню та швидко призводити до декомпенсації

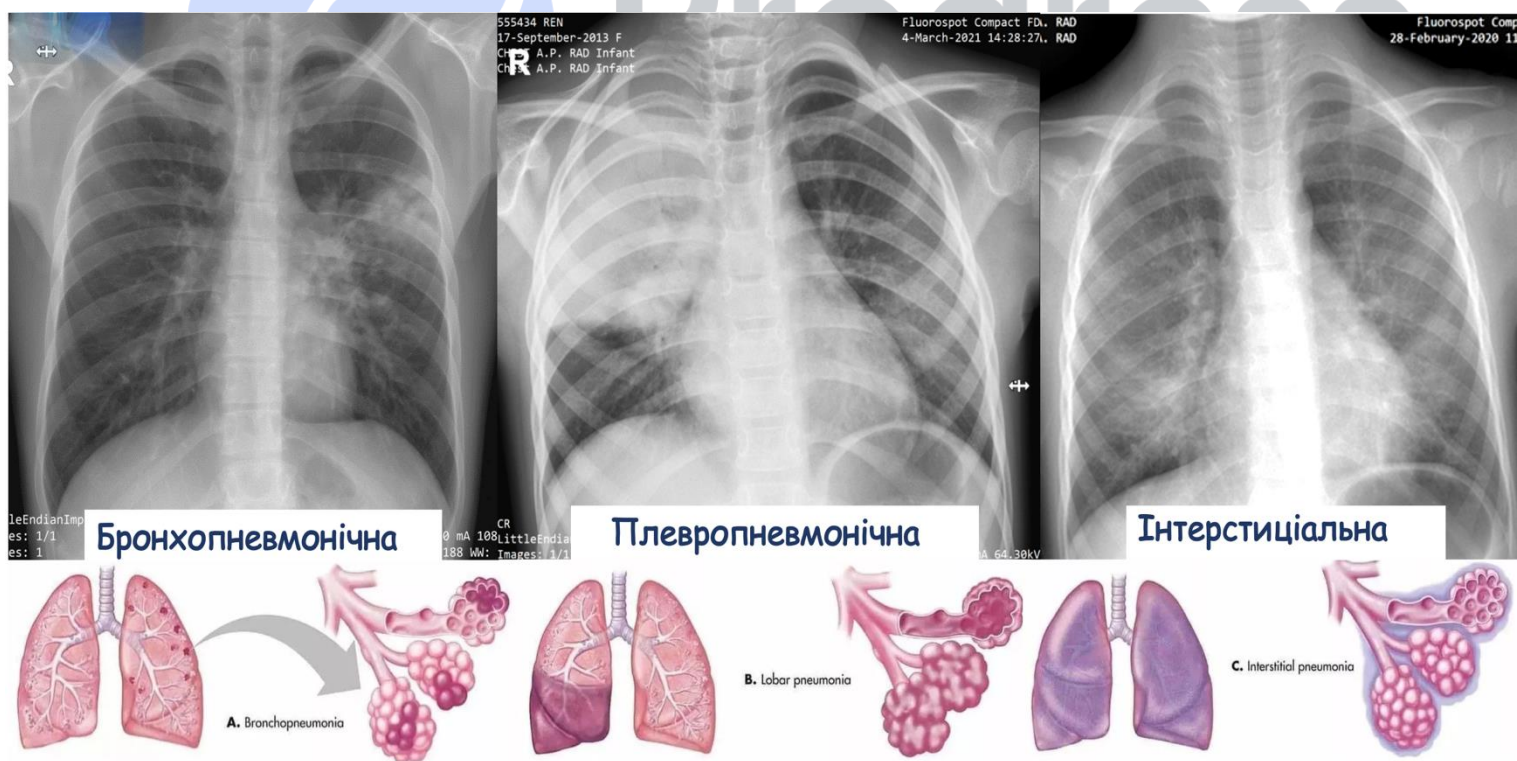
- Ригідність інтерстиція, незрілість альвеол та сурфактанта, мала кількість еластичних волокон з переважанням у них пухкої сполучної тканини та їх хороша васкуляризація (зменшення екскурсії грудної клітки, схильність дітей раннього віку до виникнення ателектазів, особливо у задніх відділах легень)
- У коренях легень у дітей багато кровоносних і лімфатичних судин, лімфатичних вузлів (часте виникнення бронхоаденітів)
- Міжчасткові щілини не виражені, тому в дітей, як правило, відсутні міжчасткові плеврити, а запальний процес має дифузний характер
- Довжина і ширина окремих бронхів, кути відходження створюють неоднакові умови дренажу, тому нерідко запальні процеси виникають у певних сегментах, а саме в 4, 5, 6-му зліва, 2 і 10-му справа
- У дітей грудного віку інтенсивніший газообмін, зумовлений багатомасштабною васкуляризацією легень і високою дифузійною здатністю
- У дітей невеликий резервний об'єм вдиху і відносно великий об'єм видиху, тому вони неспроможні значно збільшувати вентиляцію легень

Таблиця 2. Порівняння рекомендацій щодо проведення рентгенографії грудної клітки дітям з пневмонією

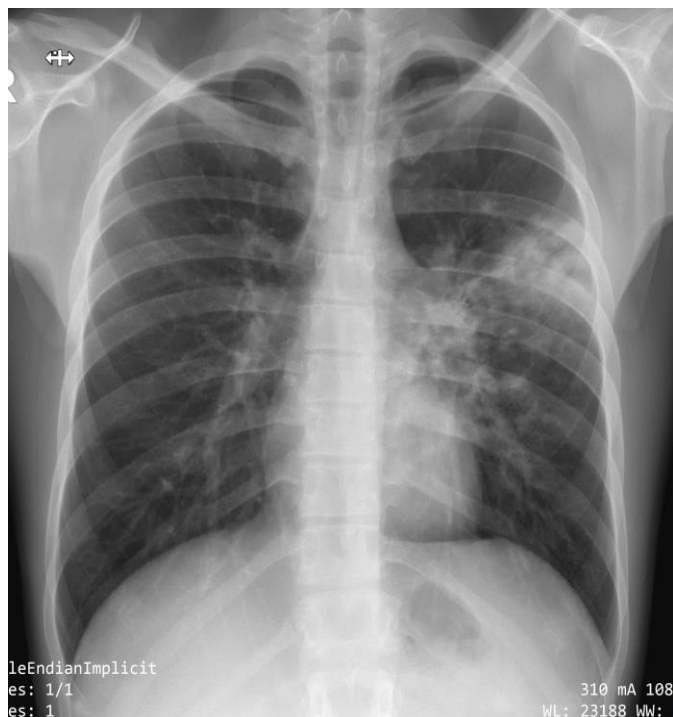
РЕКОМЕНДАЦІЇ БРИТАНСЬКОГО ТОРАКАЛЬНОГО ТОВАРИСТВА щодо рентгенографії грудної клітки в контексті позалікарняної пневмонії у дітей	КЛІНІЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДИТЯЧИХ ЗАХВОРЮВАНЬ Американського товариства інфекційних захворювань щодо лікування позалікарняної пневмонії у немовлят та дітей старше 3 місяців	ПНЕВМОНІЇ У ДІТЕЙ КЛІНІЧНА НАСТАНОВА, ЗАСНОВАНА НА ДОКАЗАХ (Наказ МОЗ України 02 серпня 2022 року № 1380)
Рентгенографію грудної клітки не слід вважати рутинним обстеженням у дітей з підозрою на позалікарняну пневмонію (ПП)	Рутинна рентгенографія грудної клітки не є необхідною для підтвердження підозри на позалікарняну пневмонію у пацієнтів, які достатньо здорові для лікування в амбулаторних умовах	K14. Не рекомендовано проводити рентгенологічне дослідження органів грудної клітки (ОГК) пацієнтам з нетяжкою формою ПП
Рентгенографія грудної клітки є занадто нечутливою для встановлення вірусної чи бактеріальної етіології пневмонії	Рентгенограми грудної клітки (задньо-передню та латеральну) слід проводити пацієнтам з підозрою на гіпоксемію чи значну дихальну недостатність, а також тим, у кого початкова антибіотикотерапія була невдалою, щоб перевірити наявність або відсутність ускладнень, включаючи парапневмонічні випоти, некротизуючу пневмонію та пневмоторакс	K15. При проведенні рентгенологічного обстеження пацієнтів з ПП достатньо виконати рентгенограму ОГК у прямій проєкції, рентгенограму ОГК у бічній проєкції робити не слід
Дітям з ознаками та симптомами пневмонії, яких не	Рентгенограми грудної клітки (задньо-передня та латеральна) слід проводити всім пацієнтам, госпіталізованим для лікування	K16. Рентгенологічне дослідження ОГК не повинно проводитись рутинно пацієнтам з ПП, а

госпіталізували, не слід проводити рентгенографію грудної клітки	позалікарняної пневмонії, щоб задокументувати наявність, розмір та характер паренхіматозних інфільтратів і виявити ускладнення пневмонії, які можуть призвести до додаткових втручань, окрім призначення антимікробних засобів та підтримуючої медикаментозної терапії	тільки за індивідуальними показаннями. Повторне рентгенологічне обстеження проводити не рекомендується. Пацієнтам з рецидивним перебігом пневмонії слід проводити рентгенологічне обстеження

Головна рентгенівська ознака пневмонії — інфільтрація легеневої тканини

Вогнищева/вогнищево-зливна пневмонія (бронхопневмонія, часточкова, катаральна)

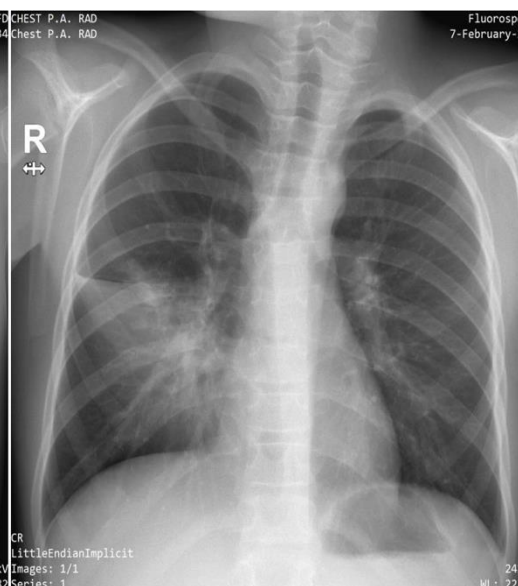
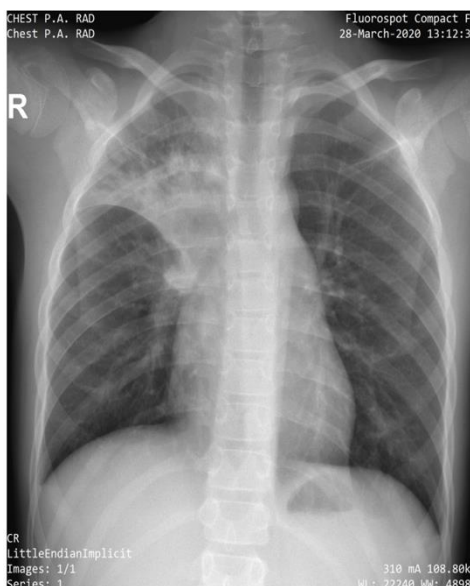
Фаза розпалу:

- ✓ вогнища різного розміру (іноді зливаються);
- ✓ вогнища інфільтрації чергуються з ділянками незміненої легеневої тканини або ділянками компенсаторного здуття легеневої тканини;
- ✓ на тлі інфільтрації легеневий малюнок не диференціюється;
- ✓ корені легень розширені, малоструктурні, підвищеної інтенсивності, м.б. збільшення л/в.

Сегментарна пневмонія

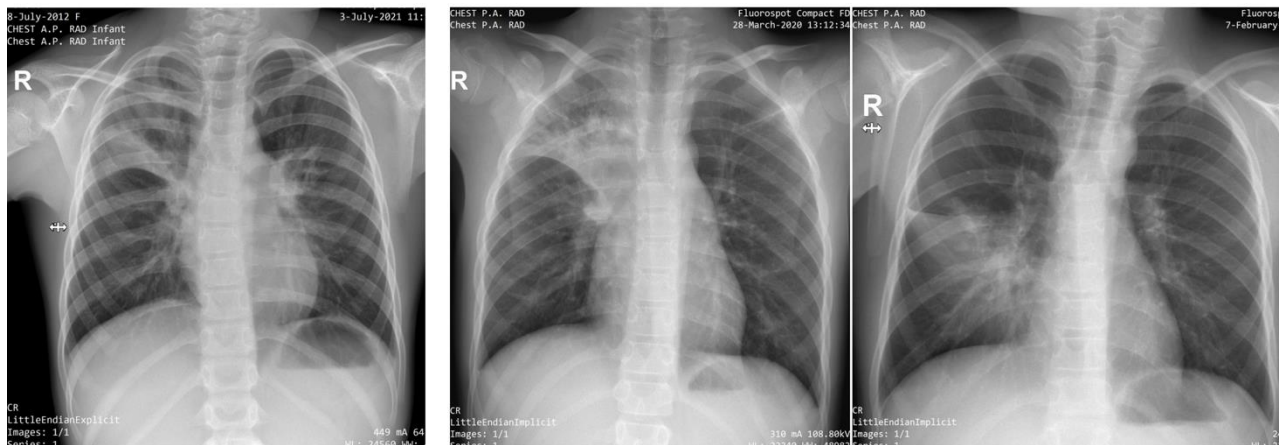
(бронхопневмонія, часточкова, катаральна)

— це ураження інфільтративним процесом всього сегмента, що перебуває, як правило, у стані ателектазування. Останнє зумовлює торпідність зворотного розвитку легневих змін та схильність до фіброзної трансформації та обмеженого пневмосклерозу.

Інтерстиціальна пневмонія

- Віруси (грип, varicella, Corona)
- Mycoplasma pneumonia
- Pneumocystis jirovecii Pneumonia

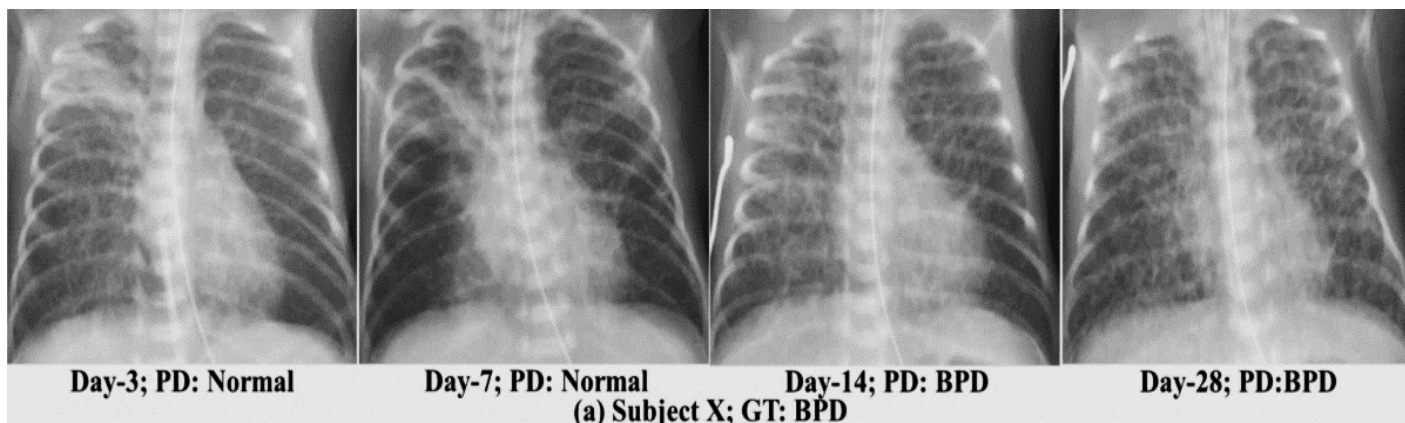

- ✓ Перибронховаскулярна інфільтрації («муфти»), переважно центральна, прикоренева та базальна локалізація.
- ✓ Фокуси/ділянки «матового скла» (GGO).
- ✓ Мультифокальні затемнення.

Променева діагностика хронічних захворювань легень у дітей

Бронхолегенева дисплазія (БЛД) — це хронічне обструктивне захворювання легень у дітей раннього віку, які мали у ранній постнатальний (післяутробний, постембріональний) період респіраторні розлади, що вимагало застосування штучної вентиляції легень (ШВЛ) і надалі кисневої терапії впродовж не менше 21–28 днів, з наявністю рентгенологічних змін у вигляді гіперінфляції та ателектазів легень.

У віці до 28 днів життя діагноз БЛД не може бути встановлений. До 28 днів життя правомірні такі формулювання, як «формування БЛД» або «група ризику по БЛД».

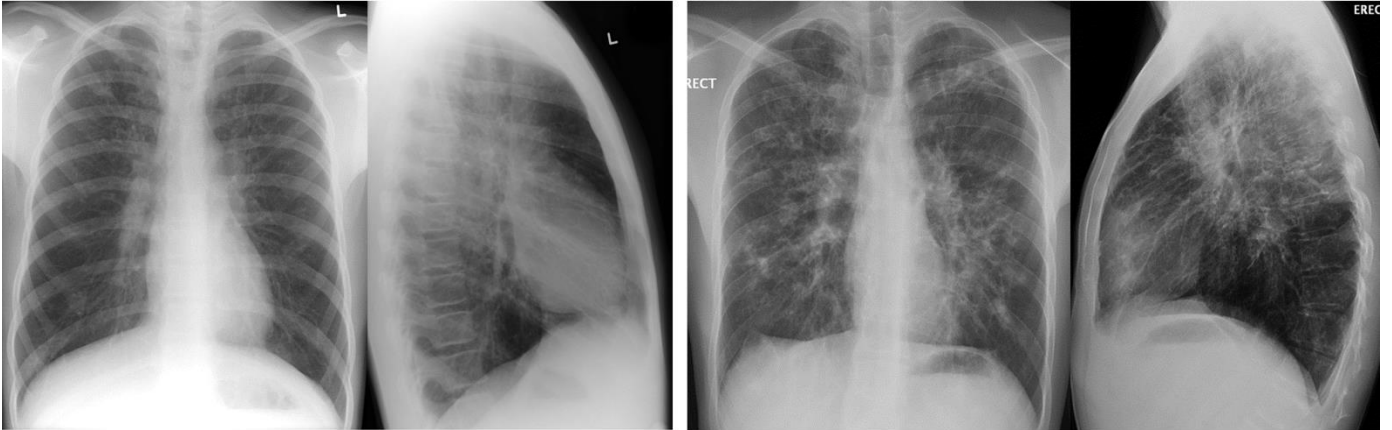
Показник	Бали		
	0	1	2
Серцево-судинні аномалії	Немає	Кардіомегалія	Значна кардіомегалія або ГПШ або збільшений легеневий стовбур
Збільшення об'єму легень*	≤ 14	14,5-16	$\geq 16,5$ або сплюснений купол діафрагми
Емфізема	Немає ділянок просвітлень	Розсіяні, дрібні ділянки просвітлень	Принаймні один великий повітряний міхур або булла
Фіброз або інтерстиціальні аномалії	Немає	Підсилення щільності інтерстиціальної тканини, окремі аномальні лінійні тіні	Щільні фіброзні тяжі, численні аномальні лінійні тіні
Суб'єктивна оцінка БЛД	Легка	Помірна	Важка

Примітки: 1.* — сума порядкових номерів переднього і заднього ребер, що перетинають правий купол діафрагми; 2. ГПШ — гіпертрофія правого шлуночка.

Муковісцидоз

— мультиорганне захворювання з переважним ураженням дихальної та травної систем. Порушення мукоциліарного кліренсу в поєднанні з секрецією надмірно густого слизу призводить до обструкції бронхів

різного калібру густим аномальним секретом, внаслідок чого, як правило, в перші роки життя, з'являється сухий, малопродуктивний, приступами, надсадний, кашлюкоподібний кашель з мокротою, яка важко відділяється.

Типові рентгенологічні ознаки муковісцидозу:

- ✓ гіперпневматоз (гіперінфляція);
- ✓ потовщення стінок бронхів (кільцеподібні та парні смужки);
- ✓ бронхоектази (циліндричні, кістоподібні);
- ✓ закупорка слизом (бронхоцеле);
- ✓ ателектаз та консолідація.

Променева діагностика первинного туберкульозу у дітей

Туберкульоз — це інфекційне захворювання, що передається повітряно-крапельним шляхом.

Для початкової оцінки стану ураженого органу застосовуються найбільш доцільні для кожної локалізації методи візуалізації:

- ✓ ультразвукове дослідження;
- ✓ рентгенографія;
- ✓ магнітно-резонансна та/або комп'ютерна томографія;
- ✓ для обстеження легень застосовується рентгенографія органів грудної клітки (за необхідності комп'ютерна томографія органів грудної клітки).

Первинний туберкульоз — це форми захворювання, які розвиваються після первинного інфікування організму МБТ.

Вторинний туберкульоз — це форми туберкульозу, які виникають в організмі, що має первинні туберкульозні осередки, раніше вилікувані (реактивація, реінфекція).

Латентний туберкульоз — стан постійної імунної відповіді на стимуляцію антигенами *Mycobacterium tuberculosis*, без ознак клінічного прояву активного туберкульозу.

Анатомічна локалізація захворювання

1) **Легеневий ТБ** (далі ЛТБ) відноситься до бактеріологічно підтвердженого випадку ТБ або з клінічно встановленим діагнозом ТБ з ураженням легеневої паренхіми чи трахеобронхіального дерева (міліарний ТБ класифікується як ЛТБ, оскільки при цій формі захворювання ураження локалізується у легенях).

2) **Позалегеневий ТБ** (далі ПЗТБ) відноситься до бактеріологічно підтвердженого випадку ТБ або клінічно встановленого діагнозу з локалізацією процесу в інших органах, ніж ЛТБ (плевра, лімфатичні вузли, органи шлунково-кишкового тракту та сечостатевої системи, шкіра, суглоби та кістки, оболонки головного мозку).

- ✓ ТБ внутрішньогрудних лімфатичних вузлів (медіастінальних та/або аксілярних) та ексудативний туберкульозний плеврит без рентгенологічно виявленої патології у легенях класифікуються як ПЗТБ.
- ✓ Пацієнти, в яких присутній як ПЗТБ, так і ЛТБ, класифікуються як випадки ЛТБ.

Первинний туберкульоз

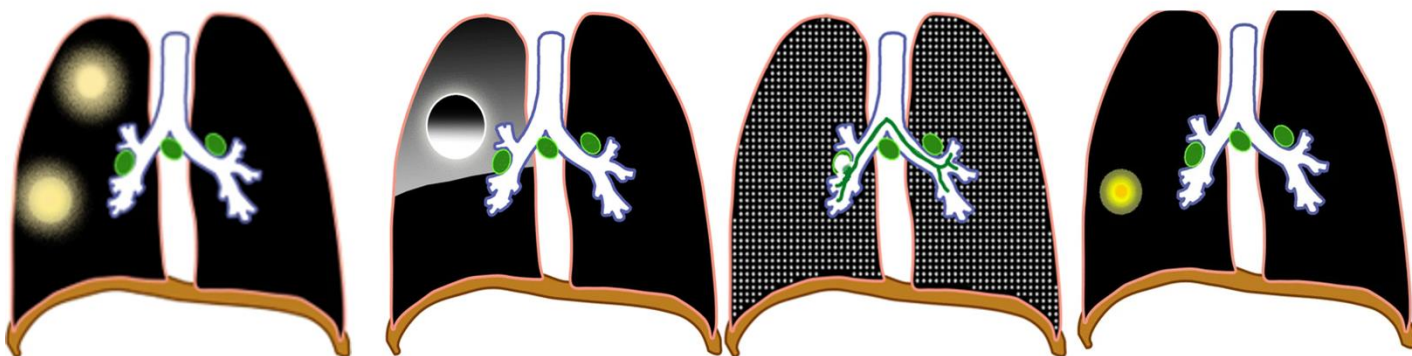
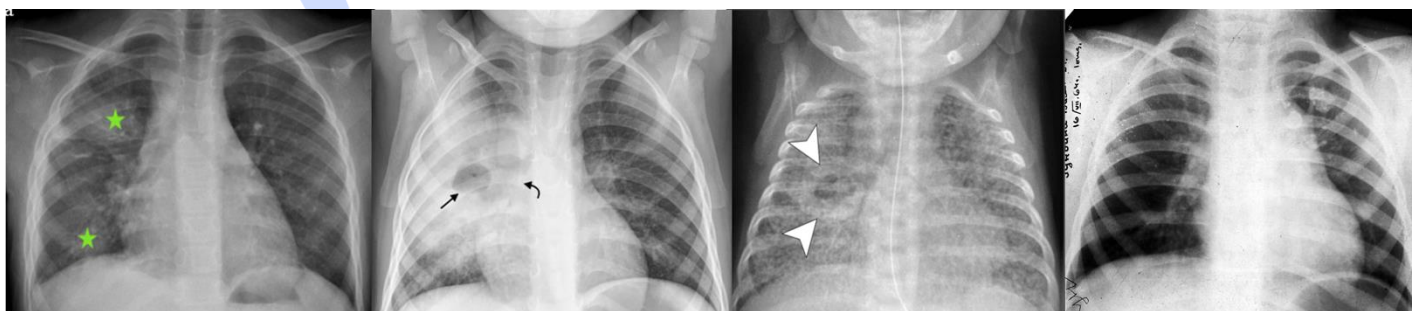
- Туберкульоз невстановленої локалізації, туберкульозна інтоксикація у дітей — клінічний синдром, що проявляється функціональними порушеннями за відсутності інших клінічних та рентгенологічних проявів захворювання на фоні віражу туберкулінових реакцій.

- Первинний туберкульозний комплекс (ПТК)
- Туберкульоз внутрішньогрудних лімфатичних вузлів

Клініка:

- гострий початок;
- переважне ураження III, V, VI, VIII, IX сегментів;
- залучення у процес лімфатичної системи (лімфатичні вузли та лімфатичні судини);
- перебіг на тлі високої сенсibiliзації органів і тканин;
- туберкулінові проби більш виражені;
- схильність до ексудативних реакцій;
- лімфогематогенне розповсюдження інфекції;
- параспецифічні прояви: ексудативний плеврит, перикардит, поліартрит Понсе, вузлова еритема, ураження печінки, селезінки, нирок;
- схильність до доброякісного перебігу, а іноді до самовиліковування.

Легеневі ускладнення ПТК

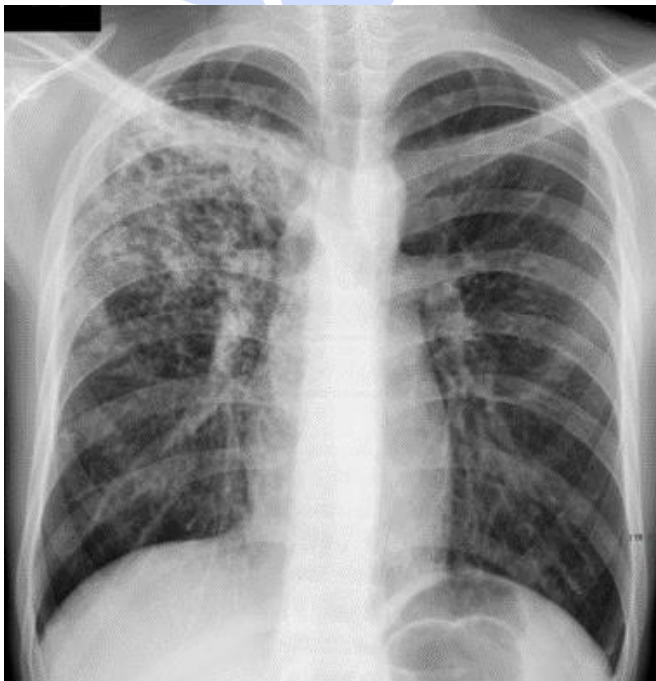
Вторинний туберкульоз

- Вогнищевий
- Інфільтративний
- Казеозна пневмонія
- Туберкулома легень
- Фіброзно-кавернозний туберкульоз легень
- Циротичний туберкульоз

Особливості:

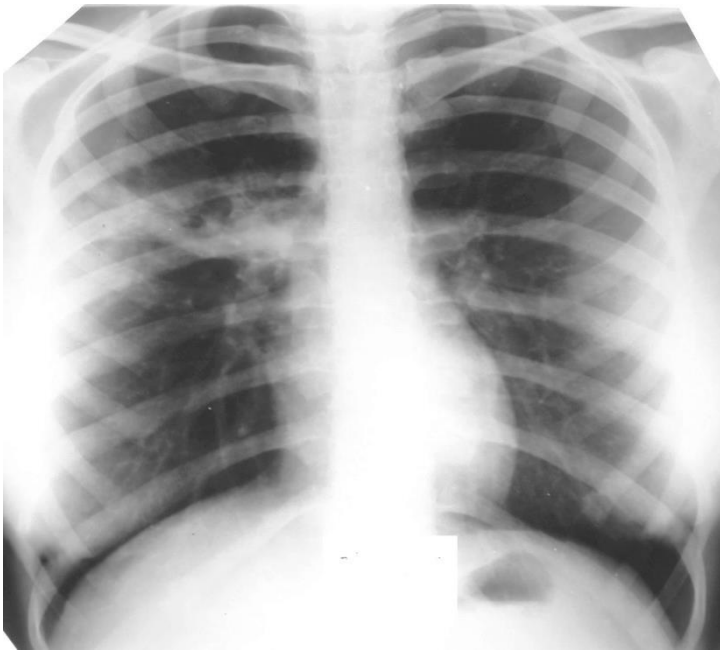
- схильність до верхніх часток легень/S6;
- відсутність лімфаденопатії;
- ділянки/вогнища консолідації;
- наявність кавітації;
- ендобронхіальне поширення інфекції (найпоширеніше ускладнення кавітації ТБС).

Інфільтративний туберкульоз

- ✓ Зливні вогнища, ділянки інфільтрації, ураження частини або всієї частки внаслідок утворення нових вогнищ, які утворюються контактним, лімфо- та бронхогенним шляхами.
- ✓ Порожнини розпаду.
- ✓ Контур, що прилягає до плеври, чіткий, частіше втягнутий.
- ✓ Бронхогенні відсіви в обидві легені.

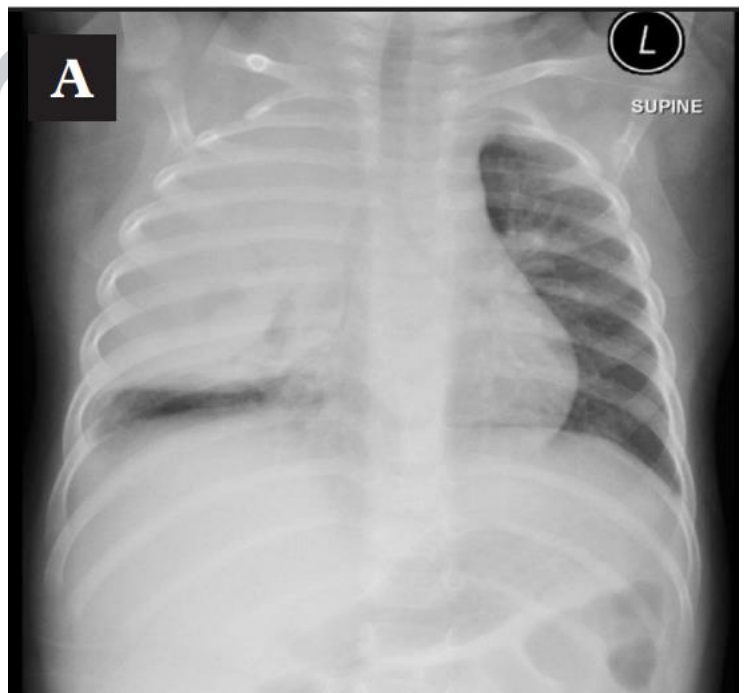
Перисцисурит

- ✓ Ділянка інфільтрація за ходом (поблизу) міжчасткової щілини (головної, горизонтальної праворуч).
- ✓ Неправильна, ближче до трикутної форми тінь, з чітким, прилеглим до плеври контуром.
- ✓ М.Б. розпад → обсіменіння.

Незвичайні прояви

- ✓ Якщо лімфатичний вузол «виразкує» стінку бронха, це може спричинити оклюзію бронха та аспірацію казеозу в паренхіму легені.
- ✓ Імунологічна відповідь на аспірований туберкульозний казеоз може спричинити збільшення розміру частки або легені та зміщення міжчасткових щілин.
- ✓ В ущільненій частці або легені повітряні бронхограми не візуалізуються, але можуть визначатися ділянки некрозу.

Використані джерела

1. Лекційний матеріал курсу «Загальні питання променевої діагностики в педіатрії», блок №3:

- «Гострі запальні захворювання бронхів у дітей» — Шаповалова Вікторія Вікторівна

- «Гострі запальні захворювання легень у дітей» — Шаповалова Вікторія Вікторівна

- «Захворювання легень у дітей з хронічним перебігом» — Шаповалова Вікторія Вікторівна

- «Первинний туберкульоз (ПТК, ТВЛУ)» — Шаповалова Вікторія Вікторівна

- «Вторинний туберкульоз у дітей» — Шаповалова Вікторія Вікторівна

2. Toce S.S. Clinical and radiographic scoring systems for assessing bronchopulmonary dysplasia / Toce S.S., Farrel P.M., Leavitt L.A. // Am. J. Dis. Child. – 1984. – Vol.138. – P.581- 588.

3. Pediatric Radiology (2023) 53:1773–1781

4. Наказ МОЗ України 15 липня 2024 року № 1226

5. Фтизіатрія у схемах, таблицях та рисунках: навч.-метод. посібник / О. С. Шевченко, О. І. Чопорова, С. Л. Матвєєва та ін. – Харків: ХНМУ, 2016. – 176 с,

6. Pediatr Radiol (2017) 47:1237–1248 DOI 10.1007/s00247-017-3868-z

7. Mukund A, Khurana R, Bhalla AS, Gupta AK, Kabra SK. CT patterns of nodal disease in pediatric chest tuberculosis. World J Radiol 2011; 3(1): 17-23

Додаткова література

1. Centers for Disease Control and Prevention (CDC) «Preventing and Treating Bronchitis». https://www.cdc.gov/acute-bronchitis/media/pdfs/Bronchitis-508.pdf?utm_source=

2. National Institute for Health and Care Excellence (NICE) «Updated pneumonia guidelines for babies and children».

https://www.nice.org.uk/news/articles/updated-pneumonia-guidelines-for-babies-and-children-with-mild-pneumonia?utm_source=

3. British Thoracic Society (BTS) «Paediatric Community Acquired Pneumonia» QI Tool + Guideline. https://www.brit-thoracic.org.uk/quality-improvement/clinical-resources/paediatric-community-acquired-pneumonia/?utm_source=
4. European Respiratory Society (ERS) «Guidelines for the management chronic lung disease/exacerbations». https://publications.ersnet.org/content/erj/58/2/2002990?utm_source=
5. World Health Organization (WHO) «Consolidated Guidelines on Tuberculosis: Module 5 – Management of TB in children and adolescents». https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK579377/?utm_source=
6. WHO/ The Union «Child TB Desk Guide 2023: Diagnosis and Management of Tuberculosis in Children and Adolescents». https://theunion.org/sites/default/files/202302/Child%20TB%20Desk%20Guide%202023_Asia.pdf?utm_source=

